

Negociació entre identitats regionals i nacionals per mitjà de polítiques lingüístiques a Israel

ELANA SHOHAMY
Universitat de Tel-Aviv

INTRODUCCIÓ

Els temes principals d'aquest col·loqui han estat aspectes de les identitats regionals, nacionals i globals a les regions mediterrànies. Les diverses i reveladores presentacions i discussions han intentat comprendre les diferents facetes de la construcció d'una «identitat mediterrània» i les seves complexitats en zones d'àmbit local, nacional i transnacional. Moltes de les comunicacions han examinat identitats mediterrànies en aquesta línia i han demostrat que aquestes identitats no estan lligades als límits tancats de definicions burocràtiques institucionalitzades d'entitats polítiques sinó que, més aviat, permeten repensar en termes d'encreuaments entre espais que se sumen. És evident que les diverses regions tractades en aquest col·loqui, centrades en ciutats, ciutats estat i regions transnacionals al voltant del Mediterrani, ofereixen noves maneres de desenvolupar una cooperació econòmica i una creació cultural i històrica més enllà de congressos de caràcter acadèmic. Les reaccions de les institucions i dels governs a aquests intercanvis són encara preguntes sense resposta, ja que sovint es consideren qüestionaments de la seva existència i la seva autoritat. Els estats nació continuen delerosos d'educar ciutadans que siguin lleials a l'estat com a unitat principal d'anàlisi i, per tant, veuen aquest enfocament com a conflictiu amb els límits existents. Tot això és especialment obvi en el tractament dels immigrants i «els altres» en la majoria dels estats nació. Cal tractar i debatre aquestes qüestions a diversos nivells. És evident que s'han d'avançar i promoure altres modes de funcionament més enllà dels estats nació, ja que aquests ocasionen la creació de noves identitats que actualment s'ignoren i sovint s'esborren. Tant si el centre d'interès es troba en el terreny

de la història com en el de la religió, la cultura o el llenguatge, aquestes noves identitats paguen un preu ben alt pel fet de pertànyer a una nació fixa d'estat nació que esborra «altres» identitats col·lectives. El paper de la llengua catalana i de Catalunya com a regió és un bon exemple de creació d'una identitat regional mediterrània que ofereix una nova identitat col·lectiva compartida amb altres llocs en la mateixa zona. Una de les qüestions que s'han plantejat i que suscita el meu interès té a veure amb el paper de la llengua com a eina que contribueix materialment a crear aquest tipus d'identitats transterritorials més enllà de l'estat nació. Al cap i a la fi, cadascuna d'aquestes regions mediterrànies es va veure obligada a adoptar una llengua nacional definida com a pertanyent a la nació i imposada a tothom; per exemple, l'italià a Itàlia, el francès a França o el castellà a Espanya. La qüestió que treballa en aquesta comunicació que tracta d'Israel, un altre país que també pertany a la Mediterrània, és el paper que té la llengua dins d'aquesta discussió general sobre el desenvolupament de la identitat «mediterrània». La meua comunicació se centrarà en com es manifesten a Israel les complexitats de l'ús de la llengua com l'eina principal de la creació de la identitat col·lectiva i el cost individual que això comporta

ISRAEL: UN ESTAT NACIÓ EN PROCÉS DE FORMACIÓ D'IDENTITAT

Tot i que hi ha molts punts en comú entre les entitats polítiques representades en aquest col·loqui en termes de llengua i identitat, Israel és un exemple una mica diferent d'identitat mediterrània. Encara que la història antiga del poble d'Israel estava profundament ancorada i molt connectada amb la Mediterrània, la seva història recent des de l'arribada de nombrosos jueus a Palestina no comença fins al final del segle XIX o principi del XX. Tot i usar la història antiga com a base per a la creació de l'estat i el fort èmfasi que posen el sistema escolar israelià i la ideologia dominant en aquesta idea, la realitat és que la majoria dels jueus que es van establir a Israel durant el segle passat no eren originaris del Mediterrani, sinó d'altres àrees. Si tenim en compte la història recent de la majoria dels residents d'Israel d'avui, estan molt relacionats amb diverses zones de l'est i del centre d'Europa, amb grans àrees de l'Orient Mitjà, d'Amèrica del Nord i del Sud i d'altres. Potser els únics residents vinguts del Mediterrani són els jueus que van immigrar del Magrib. Així, doncs, és difícil veure com s'hi podria haver desenvolupat en tan poc temps la identitat mediterrània amb tots els seus trets, tal com s'ha plantejat en aquest col·loqui; tanmateix hi ha diversos signes que indiquen que aquest tipus d'identitat està en procés de «consolidació». De fet, Israel està profundament compromès en la negociació de la seva identitat a la regió que s'estén entre l'Orient Mitjà, l'Europa central i de l'Est, els EUA i amb àrees del Mediterrani. Tot i això, la majoria d'esforços per a definir una identitat col·lectiva

es troben en la direcció oposada al transnacionalisme. En efecte, les direccions principals de creació de la identitat tal com l'havien definit els primers sionistes, i vàlida actualment, és crear una entitat en què els jueus d'arreu del món s'ajunten en un sol lloc i creen així una identitat nacional local de jueus a la terra d'Israel. Aquesta és una forta identitat territorial nació estat que continua avui dia. Aquest tipus d'identitat nacional, de fet, sosté l'eliminació i la supressió de qualsevol altra identitat procedent dels llocs d'on vénen els jueus.

Així, una gran part de l'esforç del moviment sionista anava dirigida al desenvolupament d'una nova ideologia territorial nacional. Aquesta ideologia era ben clara pel que fa a la identitat col·lectiva: consistia en «una nova casa per als jueus» d'arreu del món. D'aquesta manera, s'intentava crear una identitat col·lectiva jueva cohesionada per als jueus a Israel. Tots eren immigrants que arribaven des de diversos indrets del món amb la finalitat de residir en un territori i poder practicar així una identitat de parentiu, en el sentit que sigui (per exemple, les vacances, la connexió amb la terra o un refugi per al perseguit). Un element central d'aquesta ideologia era la creació d'una identitat col·lectiva uniforme, en la qual els jueus formen una majoria, cohesionada, homogènia i, per definició, tancada (és a dir, no oberta als no-jueus).

EL PAPER DE LA LLENGUA A L'HORA DE CREAR LA NOVA IDENTITAT COL·LECTIVA

De tots els procediments utilitzats per a seguir aquesta ideologia, com un sistema d'educació comú amb una forta ideologia sionista dels llibres de text basada en la història dels jueus i la Bíblia, la llengua ocupa un paper principal com a eina de promoció de la ideologia. Es va triar explícitament la llengua hebrea com la llengua associada al moviment sionista i com a eina principal per a promoure la ideologia nacional i la identitat col·lectiva, en lloc de la seva rival, la llengua jiddisch (Shohamy, 2008). Es creia que si tothom parlava una mateixa llengua, no coneguda per la majoria, sorgiria una identitat col·lectiva.

Així, des dels primers anys de l'establiment del moviment sionista, i del moviment nacional jueu fins i tot abans que arribés a Palestina, la llengua va jugar un paper central en el procés de negociació de la identitat nacional. La llengua servia per a dues coses: com a símbol i com a eina per mitjà de la qual es negociaven, es discutien, es refutaven i s'imposaven aquestes identitats (Ben Rafael, 1994; Shohamy, 1994, 2008 i 2010; Spolsky i Shohamy, 1999). Per tant, és evident que les ideologies i les polítiques lingüístiques no es creen del no-res, sinó que són productes d'ideologies múltiples socials, polítiques, econòmiques, globals, ètniques, religioses i d'educació. De fet, Israel és l'exemple perfecte d'un país fundat sobre les bases d'una forta ideologia de creació d'una pàtria per a gent dispersa per tal que puguin exercir una autonomia cultural i religiosa. Tot i que el ressorgiment de

la llengua hebrea no formava part del corrent dominant de la ideologia sionista en els seus inicis, ben aviat en va esdevenir un dels símbols centrals, sobretot tenint en compte que els immigrants arriben a Palestina comunicant-se en un gran nombre de llengües diferents. Això volia dir que l'hebreu, llengua vernacla dorment en aquell moment per a la majoria de jueus del món però ja concebuda com a nova llengua d'alguns nacionalistes jueus a l'Europa de l'Est, es va adoptar ràpidament com a símbol principal de la identitat nacional centrada al voltant de la creació d'una llengua comuna com a recurs fort per a la creació de la societat col·lectiva i cohesionada. Això vol dir que tots els immigrants que van arribar a Palestina i que feien servir un gran nombre de llengües territorials i/o diverses llengües jueves com el jiddisch, el ladí o el judeoàrab, van ser «forçats» a aprendre l'hebreu i a utilitzar-lo tant públicament com dins dels àmbits privats de la família i la llar. Per als nens a les escoles, l'hebreu s'introduïa com l'única llengua de l'ensenyament per a totes les matèries. Ara bé, el fet que l'hebreu fos l'estàndard mobilitzador de la ideologia sionista per a la nova societat jueva creada a Palestina també vol dir que totes les altres llengües pròpies dels immigrants van ser refusades per a l'ús públic, especialment les llengües jueves com el jiddisch o el ladí. Hi havia una forta ideologia subtractiva que deia que el ressorgiment de l'hebreu només es podria aconseguir si les llengües pròpies se suprimien i s'eradicaven. No hi havia l'opció d'una convivència multilingüe i els jueus israelians van passar de multilingües a monolingües. D'altra banda, aquesta ideologia només es va aplicar als immigrants jueus i no als àrabs o comunitats ultraortodoxes que, com que no eren sionistes ni creien en un estat jueu laic, van continuar utilitzant les seves llengües maternes. Així, aquesta política també va significar per a tothom la degradació i la marginació de les llengües pròpies usades pels immigrants, ja que l'hebreu passava a ser l'única llengua que representava i simbolitzava la ideologia sionista (Shohamy, 2008). Altres llengües utilitzades pels no-jueus, com l'àrab, parlat pels àrabs que vivien a Palestina, i l'anglès, utilitzat com a llengua del Govern per oficials de mandat britànic a Palestina, van ser considerades llengües oficials fins al 1948. Quan es va declarar l'Estat d'Israel, l'anglès va deixar de ser llengua oficial i l'hebreu i l'àrab es van quedar com les úniques llengües oficials de l'Estat. Això implicava que l'àrab era el mitjà d'ensenyament a les escoles àrabs i l'hebreu, a les escoles jueves. L'anglès, llengua marginada a la primera dècada posterior al mandat britànic, va tornar a guanyar prestigi (tot i que no oficial) durant els anys seixanta amb el paper creixent que tenia com a llengua internacional, i això va fer que esdevingués llengua obligatòria a totes les escoles i una llengua principal de comunicació en els negocis, els mitjans de comunicació i la universitat.

Com que la gran migració a Israel (exclusivament jueva) des de diverses parts del món va continuar després, la implementació de la ideologia «una llengua, una nació» també ho va fer. Això vol dir que s'esperava de tots els nous immigrants que

adquirissin l'hebreu, la llengua hegemònica i poderosa, i que va quedar com l'única llengua de l'ensenyament de les escoles jueves. Aquesta política subtractiva va continuar i les llengües immigrants van continuar desapareixent. Seguint els patrons clàssics de la immigració, la primera generació d'immigrants va adoptar l'hebreu en diversos graus, mentre que els seus infants van esdevenir monolingües en hebreu. Els àrabs van continuar utilitzant l'àrab (l'àrab estàndard modern) com la llengua vehicular a les escoles; a casa i a la comunitat, i també a l'escola de manera no oficial, s'utilitzaven diversos dialectes parlats, la majoria palestins. Els àrabs aprenien hebreu a l'escola com a llengua addicional des d'una edat primerenca (segon o tercer curs), ja que era la llengua més poderosa a Israel, mentre que l'anglès s'estudiava en cursos més alts, normalment des de quart i fins al final de l'educació secundària. Encara que els jueus van fer alguns esforços per aprendre l'àrab, percebut per tot-hom com una llengua important, aquests esforços no van reeixir, ja que només un petit nombre de parlants d'hebreu van adquirir nivells acceptables de competència lingüística. Això justifica la situació actual, en la qual la majoria dels parlants d'hebreu jueus dominen l'hebreu i l'anglès, apresos a l'escola i usats àmpliament en diversos àmbits del dia a dia. La majoria d'àrabs són multilingües en àrab (un dialecte parlat i l'estàndard), hebreu i nivells variats d'anglès, apresos a l'escola des d'edat primerenca. Com moltes de les llengües dels immigrants, aquestes bàsicament continuen desapareixent, si bé hi ha algunes petites illes de vitalitat lingüística (Spolsky i Shohamy, 1999), com descriurem més endavant.

POLÍTICA I PRÀCTICA LINGÜÍSTICA A L'ISRAEL ACTUAL

Avui dia, Israel és una societat multiètnica de més de set milions d'habitants. L'hebreu és la llengua dominant i hegemònica, encara que tant l'àrab com l'hebreu són llengües oficials. Tanmateix a diferents llocs del país hi ha illes lingüístiques, les quals anomeno «enclavaments lingüístics», que són una prova del grau de multilingüisme a pesar del domini de l'hebreu.

Així, doncs, si parlem dels jueus que han nascut a Israel, aquests són majoritàriament bilingües en hebreu i anglès; l'hebreu és la llengua familiar i de casa i la primera llengua per als nens nascuts a la majoria de les llars. També és l'única llengua de l'ensenyament a totes les escoles jueves d'Israel; l'anglès és l'altra segona llengua obligatòria ensenyada i apresada a les escoles des d'edats primerenques i àmpliament utilitzada en els negocis, el comerç, la universitat, els mitjans de comunicació i l'espai públic; la majoria de llars són monolingües en hebreu.

Molts dels àrabs i dels drusos que viuen a Israel, amb una població al voltant d'un milió, són trilingües en àrab, hebreu i una mica d'anglès (Amara i Mari, 2002). L'àrab s'utilitza com la llengua principal de comunicació, composta de dialectes específics usats en regions concretes. A Israel es tracta sobretot del dia-

lecte palestí, parlat a casa i en comunitat, i l'àrab estàndard modern après a l'escola. La majoria d'àrabs que han passat pel sistema escolar israelià també tenen molt bon nivell d'hebreu, llengua que s'ensenya i s'aprèn a l'escola a partir del tercer curs. L'anglès és una llengua addicional que s'aprèn a l'escola i que es pot considerar una tercera o quarta llengua per als àrabs, si es té en compte que la diglòssia de les varietats parlades i escrites de l'àrab implica dues llengües separades (Harry, 1996). L'assoliment d'una bona competència en cadascuna d'aquestes llengües varia entre els individus i els grups segons factors com la situació geogràfica, la proximitat a àrees jueves, àrees rurals enfront de les àrees urbanes, sectes ètniques específiques i el grau de contacte amb els parlants d'hebreu. Per exemple, sovint passa que els drusos tenen més competència en hebreu, ja que tenen un contacte més proper amb parlants d'hebreu: els homes fan el servei militar a l'exèrcit israelià i per a ells l'hebreu és vist com un símbol d'identitat col·lectiva de pertinença que els diferencia dels àrabs. Clarament, l'àrab és una llengua fonamental a les ciutats i a les llars, vist com a molt dominant en aquests enclavaments lingüístics regionals, fins i tot en petits territoris de ciutats mixtes de jueus i àrabs. Si bé les ciutats àrabs tenen una forta presència de l'hebreu en els espais públics, sobretot perquè atreuen parlants jueus d'hebreu, la llengua de casa continua sent l'àrab únicament, i a les ciutats àrabs, l'àrab és clarament una llengua majoritària (a causa del contacte tan proper entre aquestes llengües, l'hebreu també fa el seu camí en l'esfera privada, però de manera marginal).

Els immigrants formen un altre grup important en la societat israeliana. Tot i que la població d'Israel sempre ha estat composta d'immigrants, els que vénen de l'antiga Unió Soviètica formen el grup majoritari avui dia, amb un total al voltant d'un milió de persones. Aquests immigrants parlen tant rus com altres llengües de l'antiga URSS; així, l'hebreu ha esdevingut la seva segona llengua (o tercera) i l'anglès la següent, amb diferents nivells de competència. Els seus fills segueixen un model segons el qual perden el rus i adopten el model jueu israelià de «només hebreu» més anglès. Altres grups importants d'immigrants inclouen aproximadament vuitanta mil jueus d'Etiòpia, la llengua materna dels quals acostuma a ser l'amhàric i que adquireixen l'hebreu i l'anglès a l'escola. Cada mes continua arribant a Israel un nombre reduït d'immigrants d'Etiòpia. A la dècada passada van arribar-hi altres grups d'immigrants, especialment des de l'Argentina i un nombre més important des de França. També en aquests casos, les llengües maternes dels immigrants continuen vives i amb força en les converses i la producció literària. Com que tota l'educació és en hebreu i hi ha molt pocs programes, si n'hi ha, per a conrear i mantenir les llengües originàries dels immigrants, aquestes desapareixen en una generació.

A més dels grups d'immigrants jueus, a les darreres dues dècades hem testimoniats l'arribada d'un bon nombre de treballadors estrangers que no són jueus i que s'han desplaçat a Israel per a un període de temps limitat. Cal assenyalar que

per la Llei del Retorn qualsevol persona considerada jueva pot immigrar a Israel sense que se li demanin explicacions, mentre que els no-jueus rarament són acceptats com a ciutadans (Shohamy i Kanza, 2009). Així, els treballadors estrangers viuen a Israel temporalment i molts estan disposats a quedar-s'hi, però en la majoria dels casos són expulsats una vegada expiren els seus visats i el Ministeri d'Interior no aprova les seves peticions d'immigració sota cap circumstància. Malgrat que no es coneix el nombre exacte de treballadors estrangers que viuen a Israel, els càlculs oficials aproximats són d'uns cent cinquanta mil. Aquests grups fan servir diverses llengües d'acord amb els seus països d'origen, com el romanès, el búlgar, l'espanyol, el tagal, el xinès i un seguit de llengües africanes. Amb el temps, adquireixen un pidgin hebreu. En els casos en què aquests immigrants continuen residint a Israel després d'haver tingut nens, l'hebreu esdevé la seva llengua principal, ja que és l'única llengua de l'ensenyament a les escoles jueves on van i tampoc no hi ha serveis lingüístics. Tanmateix s'utilitzen diverses d'aquestes altres llengües en veïnats molt marcats on resideixen els treballadors estrangers.

El jiddisch és una altra de les llengües que es parla a Israel, actualment gairebé només per part dels jueus ultraortodoxos. Aquesta era una llengua parlada per una gran part dels jueus d'Europa de l'Est abans de l'Holocaust i ara viu una mena de renaixement entre els laics més joves. El jiddisch es manté de manera forta en les comunitats ultraortodoxes que tenen un sistema d'educació propi en el qual és la llengua de transmissió de l'ensenyament, per bé que els textos són tots en hebreu.

PANORAMA LINGÜÍSTIC

Es pot obtenir una altra prova de les pràctiques i les ecologies lingüístiques d'Israel per mitjà d'estudis que treballen aquest tema. Per panorama o paisatge lingüístic s'entenen les llengües mostrades i usades en espais públics. Especialment, en els estudis de Ben Rafael, Shohamy, Amara i Trumper-Hecht (2004 i 2006), que mostrem a la figura 1, s'ha documentat el panorama lingüístic d'Israel. Aquests autors han posat de manifest que l'hebreu i l'anglès estan representats sobretot a les àrees jueves, que l'àrab i l'hebreu es mostren en manifestacions públiques i privades en àrees on resideix l'àrab, i que l'àrab i l'anglès es poden trobar a Jerusalem Est. Així, doncs, els espais públics ofereixen un altre indicador per a comprendre la realitat lingüística i, cosa especialment interessant, aquestes dades no coincideixen necessàriament amb la vitalitat de la llengua parlada. Per exemple, si bé el jiddisch és una llengua viva a la ciutat de Bnei Berak, on resideixen molts ultraortodoxos, a penes hi té cap visibilitat, cosa que entra en contradicció amb la vitalitat que té la llengua en les conversacions, en l'espai públic, etc.; en altres situacions, les llengües apareixen en l'espai públic i els botiguers que les usen no les saben o no necessàriament les fan servir.

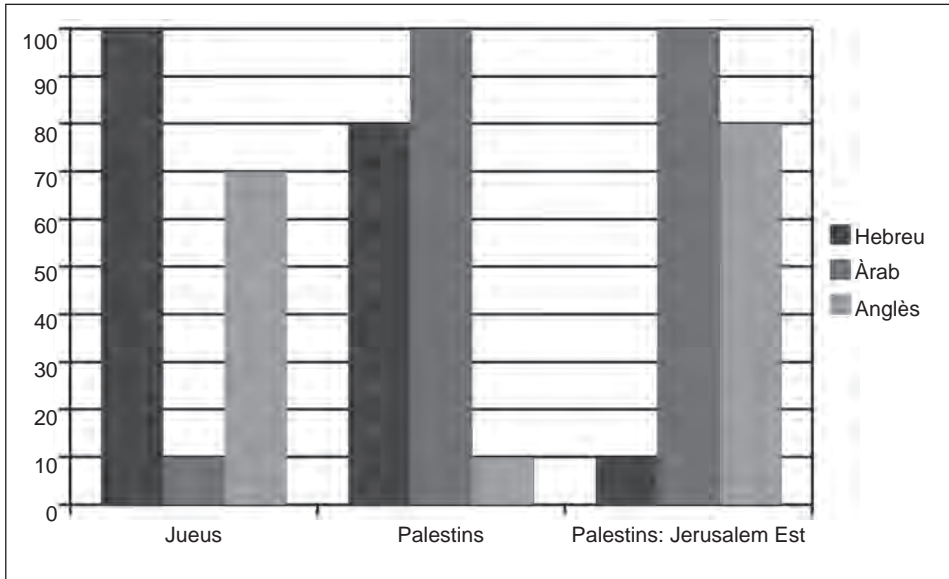

FIGURA 1. Panorama lingüístic de les àrees jueves i àrabs d'Israel.

FONT: Ben Rafael, Shohamy, Amara i Trumper-Hecht (2006).

POLÍTIQUES LINGÜÍSTIQUES OFICIALS

Quant a la gestió o la política lingüística, com s'ha remarcat, en el nivell nacional tant l'hebreu com l'àrab són les llengües «oficials» per llei. L'anglès, tot i que no és una llengua oficial, en té totes les característiques pel que fa a l'ús tan ample i la seva visibilitat en la societat —en documents, cartells, llibres i a la universitat. L'àrab, d'altra banda, encara que és «oficial» legalment, té una visibilitat limitada, de manera que el seu estatut legal no es tradueix en un ús real de la llengua a les escoles jueves o a la vida privada. Aquestes qüestions s'elaboren més profundament a Spolsky i Shohamy (1999).

El 1996 es va introduir una nova Política d'Educació Lingüística (Spolsky i Shohamy, 1999; Ministeri d'Educació, 1995). Era la primera vegada que s'introduïa una política d'educació lingüística global, ja que abans d'aquesta llei hi havia polítiques separades per a l'hebreu, l'àrab i algunes llengües estrangeres, però no declaracions globals.

Aquesta política d'educació portava el títol de «Three Plus» (3+), amb referència al principi organitzatiu principal del multilingüisme, per mitjà del qual s'exigeix a totes les escoles l'ensenyament de tres llengües —la llengua local, l'àrab (o el francès) i l'anglès. El «plus» es refereix al fort estímul per a aprendre

llengües addicionals. Més concretament, aquest document de política d'educació lingüística remarca que, per als jueus, l'hebreu és la llengua de l'ensenyament. L'anglès s'ha d'ensenyar com a «primera llengua estrangera», començant en el quart o cinquè curs; l'àrab, en la varietat estàndard moderna, s'ha d'estudiar del setè al novè curs en el cas de parlants no nadius, mentre que no s'especifica l'ensenyament dels dialectes parlats, ja que no hi ha cap política declarada en aquest sentit. Altres llengües especificades en aquesta política són llengües de la comunitat i llengües del món, com el rus o el francès, que s'han d'ensenyar en escoles on hi ha un nombre suficient d'estudiants interessats a aprendre-les. Per als àrabs i els drusos, l'àrab és la llengua de l'ensenyament; l'hebreu és la segona llengua, que s'ensenyava a partir del tercer curs, i l'anglès a partir del quart curs. Per als àrabs, també hi ha un fort estímul per a l'estudi de llengües addicionals més enllà de les tres assenyalades.

Tot i això, hi ha poca connexió entre política nacional i política educativa. Encara que tant l'hebreu com l'àrab es consideren llengües oficials, hi ha una representació reduïda de l'àrab en la vida pública o en l'educació dels sectors jueus. Respecte a la política lingüística educativa, en la majoria d'escoles actualment s'ensenyava l'anglès en nivells molt més primerencs del que assenyalava el document escrit. Tenint en compte l'alt estatut de l'anglès al món, el paper global que té i la relació entre Israel i els EUA, hi ha una demanda molt forta d'ensenyament de l'anglès, molt més enllà del que diu la política educativa declarada, i això porta al seu ensenyament de manera àmplia des del primer curs, de vegades ja des de la llar d'infants. Aquesta pràctica té l'origen en la demanda dels pares i el suport de certs municipis de tot el país. Per exemple, actualment hi ha una campanya en un bon nombre d'escoles perquè ensenyin l'anglès des del primer curs els mestres (i no professors d'anglès amb formació específica). Aquesta demanda té tanta influència que passa a ser més important que la política d'inspecció de l'anglès del Ministeri d'Educació. Com que no se sancionen oficialment, la qualitat d'aquests programes s'avalua actualment en un estudi patrocinat pel Ministeri d'Educació (Shohamy i Inbar, 2006). La tendència a l'ensenyament primerenc de l'anglès també es troba a les comunitats educatives àrabs, sovint en graus anteriors als de l'ensenyament de l'hebreu.

Encara que hi ha un fort estímul per a l'ensenyament del rus, com s'assenyalava en la Política d'Educació Lingüística, poques vegades es porta a terme a les escoles. Tanmateix el rus s'ensenyava àmpliament en institucions privades i semiprivades, ensenyament iniciat pels pares immigrants en comunitats on resideixen un gran nombre de parlants de rus. Tot i que la Política d'Educació Lingüística especifica que l'hebreu s'hauria d'ensenyar en la comunitat àrab a partir del tercer curs, avui dia s'ensenyava en graus més primerencs i sovint és la llengua de l'ensenyament en un nombre cada vegada més gran d'assignatures, sobretot en matèries de ciències,

com física i biologia. A moltes escoles àrabs d'ensenyament secundari, l'hebreu passa a ser el vehicle d'ensenyament d'aquestes assignatures.

Encara que la Política d'Educació Lingüística no especifica de cap manera la necessitat de l'estudi de l'àrab parlat, sobretot a causa de les objeccions plantejades pel Ministeri d'Educació que creu que a les escoles només s'hauria d'ensenyar l'àrab estàndard modern, un cert nombre d'escoles per a parlants nadius d'hebreu han iniciat l'ensenyament de l'àrab parlat, començant amb el dialecte parlat palestí en els primers cursos, especialment a la ciutat de Tel-Aviv.

A més a més, tot i que la Política d'Educació Lingüística no especifica la necessitat d'escoles bilingües hebreu-àrab, hi ha iniciatives populars de pares i de comunitats que han fet que s'estableixin tres escoles d'aquest tipus, fundades sobretot amb fons privats i que ja fa uns quants anys que funcionen.

La reacció a l'impuls per a l'estudi de llengües addicionals a més de l'hebreu, l'àrab i l'anglès ha estat decebedora. Algunes escoles ensenyen francès, sovint en lloc d'àrab, i es poden trobar exemples residuals de l'ensenyament d'altres llengües, com l'espanyol, el jiddisch, el japonès i el xinès. Ara bé, el ventall general de llengües que s'ensenyen es limita gairebé sempre a les tres llengües principals, amb un biaix en detriment de l'àrab, com es pot comprovar amb la manca d'aplicació de l'aprenentatge de l'àrab a les escoles religioses jueves.

Aquests exemples il·lustren les distàncies entre les polítiques declarades i les pràctiques reals. Tot seguit intentarem explicar aquestes distàncies en funció del procés per mitjà del qual s'ha introduït la política d'educació lingüística per criticar les maneres actuals de fer polítiques lingüístiques i per ampliar el significat d'aquests termes més enllà de les especificitats de les polítiques lingüístiques d'Israel.

EL COST DE LA POLÍTICA I SIGNES DE RESISTÈNCIA

Queda clar, doncs, que la llengua hebrea és una llengua dominant i funcional; ha seguit un camí llarg per a esdevenir una llengua viva i essencial en tots els àmbits de la vida. Per tant, des d'un punt de vista lingüístic, ha estat un èxit i també un cas únic en la història el fet que una llengua amb aquesta política virulenta esdevingui tan central en relativament poc temps. Tot i així, la qüestió principal que vull plantejar ara és si l'elecció de la llengua com a eina principal per a crear una identitat col·lectiva està justificada i si va ser efectiva com a estratègia per a crear una identitat nacional col·lectiva. Juntament amb això, vull plantejar una qüestió que té a veure amb el cost que aquest esforç ha tingut per a la gent, per a aquells que han hagut de sotmetre's al poder i a les polítiques d'agents diferents.

a) El mètode de l'ús de la llengua per a crear una identitat col·lectiva

Respecte als mètodes usats per a imposar l'hebreu, el renaixement d'aquesta llengua va tenir un cost, ja que anava acompanyat d'una política de supressió de les «altres» llengües, la majoria llengües familiars utilitzades pels diversos grups que residien a Israel (Spolsky i Shohamy, 1999). La implementació del «només hebreu» va servir d'eina per a imposar la ideologia «un estat, una nació» i una identitat homogènia dels jueus en un nou espai territorial, com també per a eliminar el seu passat. Aquesta ideologia es va aplicar amb formes molt impositives i en gran part fent valer la llengua i les polítiques educatives per legitimar l'hebreu i rebutjar qualsevol alternativa. A Shohamy (2008) es presenta una descripció detallada d'alguns d'aquests mètodes basada en material trobat en diversos arxius històrics. Aquesta política es va aplicar en diversos àmbits i especialment fent servir el mecanisme de forçar l'ús d'una llengua i només una com a llengua de l'ensenyament a totes les escoles jueves.

b) Esborrar la diversitat multilingüística

De fet, aquesta política principalment hebrea continua avui dia malgrat la naturalesa multiètnica de la població i s'aplica a tots els immigrants i treballadors estrangers, sense tenir-ne en compte la procedència. A despit de la política d'educació lingüística introduïda el 1996 més amunt esmentada (Spolsky i Shohamy, 1999), la política encara és principalment només hebrea, més anglès i àrab o francès com a llengües addicionals. Encara que sorgeixen des de la base algunes polítiques lingüístiques per a aprendre altres llengües a escola, la gran part de les llengües dels immigrants s'esborren ràpidament del repertori lingüístic, fins i tot les que són parlades pel vint per cent (és a dir, més d'un milió de jueus) de la població que ve de l'antiga Unió Soviètica.

c) La deterioració de l'àrab a Israel

Com ja s'ha assenyalat, els àrabs fan servir l'àrab com a llengua de l'ensenyament a totes les seves escoles; això inclou l'àrab parlat, però sobretot l'àrab estàndard modern. Tot i això, el fet que la llengua de l'ensenyament a totes les universitats d'Israel sigui exclusivament l'hebreu, fins i tot en els departaments que ensenyen l'àrab com a llengua, i que un nombre cada vegada més important d'àrabs vagin a la universitat, provoca una situació en què molts estudiants àrabs no valoren en absolut el fet d'estudiar la seva llengua. Així, ja a les escoles d'ensenyament secundari i a moltes escoles àrabs els estudiants demanen l'ensenyament en hebreu per estar més ben preparats per estudiar a les universitats israelianes, en comptes d'haver d'aprendre una llengua que per a ells és una segona llengua. Cal remarcar que a les escoles àrabs l'hebreu s'ensenyava a partir d'una edat primerenca, però no és el mitjà d'ensenyament, mentre

que sí que ho és a les universitats. Aquest fet crea una situació de desigualtat quan els àrabs arriben a la universitat. D'aquesta manera, el cost de la política hebrea és perjudicial per a tots els estudiants, especialment per a aquells que tenen l'àrab com a llengua de l'ensenyament, una llengua oficial d'Israel que es troba en inferioritat de condicions; molts estudiants àrabs troben difícil funcionar acadèmicament a les universitats israelianes. Abu Ghazaleh (2009) va documentar aquest procés amb un estudi que examina l'actitud dels estudiants àrabs envers les llengües, especialment envers l'àrab i l'hebreu, una vegada arriben a les universitats israelianes. Va assenyalar una davallada en les actituds envers la llengua pròpia fins al punt que a l'inici de l'any tenien actituds altament positives envers les llengües pròpies i, cinc mesos després, desenvolupaven actituds negatives envers l'àrab i més positives envers l'hebreu. Així, la política existent no contribueix tan sols a un autoodi, d'un mateix i dels seus orígens, sinó que també és un indicador de violació dels drets, sobretot tenint en compte l'estatut oficial de la llengua. Les actituds negatives envers la llengua àrab a Israel estan documentades en nombrosos estudis. Trumper-Hecht va documentar la política oficial de la ciutat de Natzrat Illit fins a la decisió del Tribunal Suprem d'Israel de posar tots els cartells en àrab i en hebreu (Trumper-Hecht, 2009). Es va fer evident que la llengua esdevé un símbol indicatiu d'actituds negatives envers els àrabs. Així, amb aquesta mena d'entrevistes es posa de manifest també la marginació de la llengua i la rendició al poder, l'hegemonia de l'hebreu com l'única llengua d'importància significativa i l'oblit de qualsevol altra llengua. Possiblement un canvi en l'estatut de l'àrab en el lloc públic podria influir en l'acceptació i la legitimitat de la llengua i la seva gent. Hi ha mostres clares de la deterioració i fins i tot de la pèrdua de la llengua entre els parlants, especialment a les ciutats mixtes d'Israel.

d) Els efectes negatius en el progrés acadèmic

Els immigrants d'Israel estan obligats a estudiar totes les assignatures acadèmiques de l'escola en hebreu. Se'ls demana aprovar exàmens seriosos després d'un temps relativament curt de residència a Israel. Tot i que a Israel es preveu un termini transitori d'uns quatre anys, segons el país originari, és més llarg per als estudiants d'Etiòpia; però això encara no és suficient, tenint en compte el temps que necessiten els estudiants immigrants per a rendir al mateix nivell que els estudiants hebreus en les assignatures acadèmiques. Les figures 2 i 3 indiquen que els estudiants necessiten entre nou i onze anys per a rendir al mateix nivell que els parlants nadius (referit com a valor 0 en les figures 2 i 3). Així, a més de totes les qüestions emocionals associades al fet de no reeixir en els estudis durant molts anys, a causa exclusivament de la manca d'una alta competència lingüística en la llengua acadèmica, hi ha un alt cost per al sistema educatiu perquè es tenen estudiants que no aprenen noves coses només a causa de la llengua.

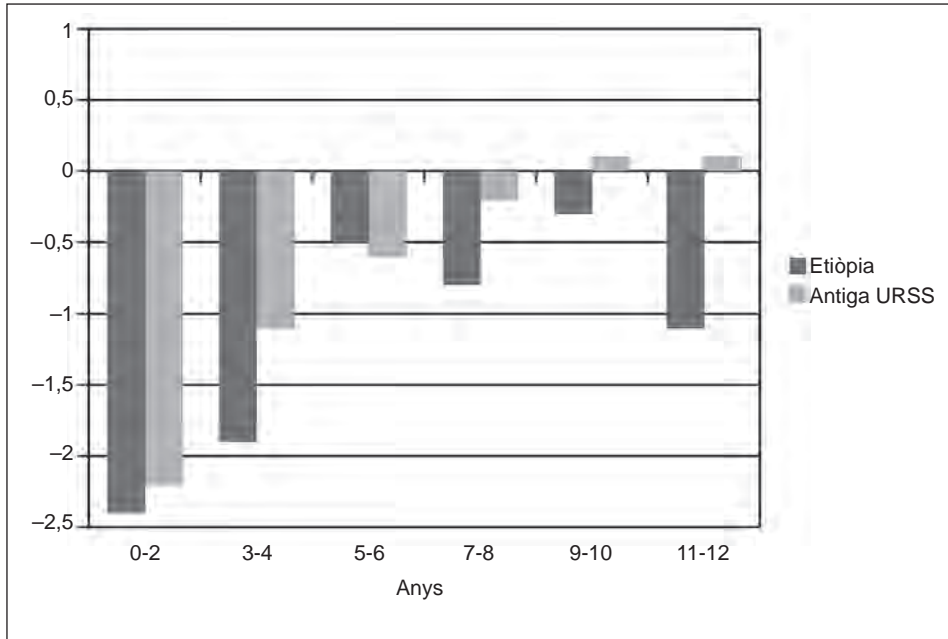

FIGURA 2. Nivell mitjà de competència en hebreu en el novè curs segons els anys de residència.

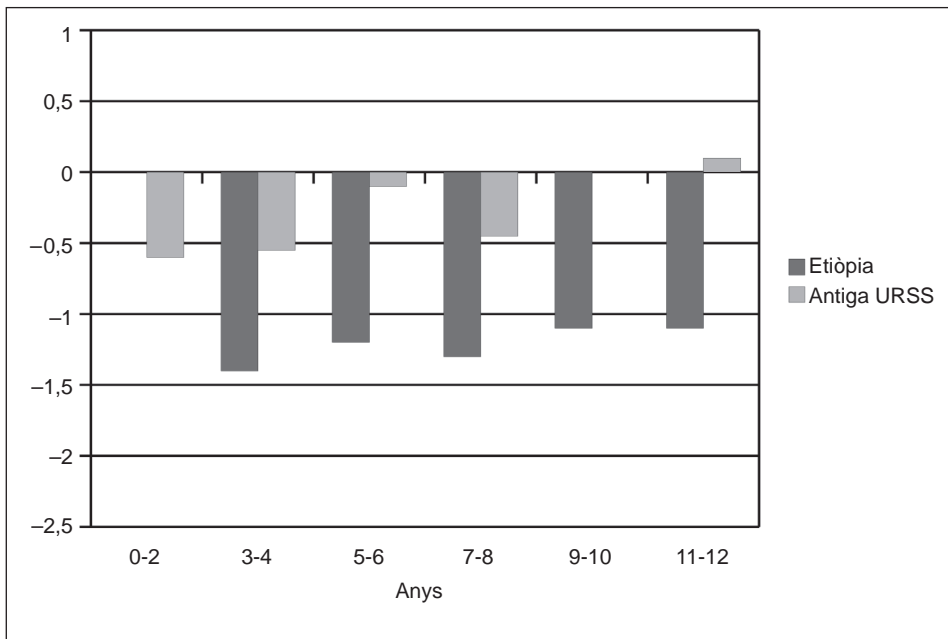

FIGURA 3. Nivell mitjà de competència en matemàtiques en l'onzè curs segons els anys de residència.

La figura 4 demostra que quan donem a aquests estudiants els mateixos exàmens de matemàtiques en un format bilingüe hebreu-rus, ho fan substancialment millor i aquest avantatge es manté, com a mínim, onze anys. Així, doncs, també en aquest cas, la política monolingüe hebrea ha tingut efectes perjudicials per als estudiants immigrants. Tot i això, la política educativa no encoratja el manteniment de les llengües immigrants més enllà de les declaracions explícites; això fa referència a una «negligència benigna» i, doncs, contribueix a la pèrdua de llengües. En conseqüència, el fet que els exàmens nacionals es portin a terme només en hebreu —ja que els immigrants s'equiparen sempre amb els parlants nadius, fins i tot poc temps després de la seva arribada— representa una violació dels drets lingüístics. Des del moment que sabem que els estudiants ho poden fer millor si els exàmens es presenten en bilingüe, això representa violació dels drets lingüístics i s'ha de corregir.

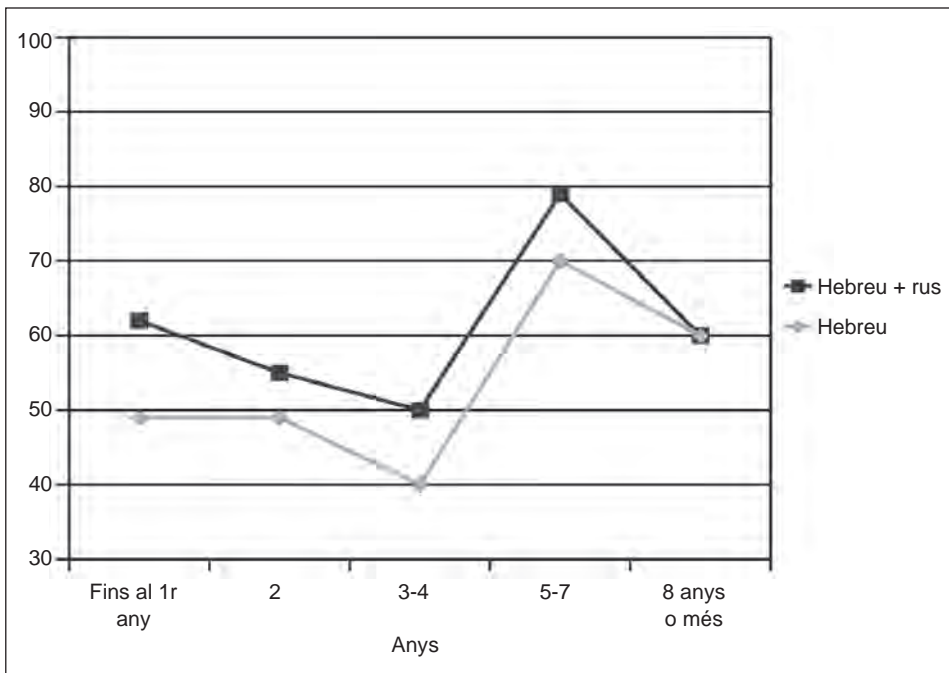

FIGURA 4. Notes mitjanes de matemàtiques segons el anys de residència.

e) La llengua en l'espai públic

El fet de no comprendre els cartells en hebreu és un fenomen comú que afecta tant els immigrants com els estudiants procedents de minories; de fet, l'espai públic esdevé un camp d'enfrontament en el qual s'enganxen cartells en diferents llengües immigrants. Tanmateix és evident que l'espai públic sovint és usat pel grup majoritari, per al qual l'hebreu és dominant, i així margina els qui no comprenen l'hebreu.

f) Victimització en la vida pública

Es produeix una victimització dels qui no poden unir-se al canvi, és a dir, la gent gran. Malgrat que l'oficialització representa una protecció dels drets, quan s'imposen llengües a gent gran o quan no hi ha cap oportunitat per a aprendre una llengua, aquest fet desemboca en una victimització de la gent. Això vol dir explícitament que no poden participar completament en la vida pública. Quan es denega a la gent la comprensió de les instruccions d'ús d'una medecina perquè no estan traduïdes a una llengua que siguin capaços de comprendre, això també implica la denegació de drets personals. Adquirir una llengua costa molt de temps i han d'existir les condicions perquè la gent sigui capaç de fer-ho.

g) Manca de consciència de la llengua com a dret

Tenint en compte el que s'ha dit, hi ha relativament poca consciència dels drets lingüístics i encara menys de la possibilitat de comprometre's en qualsevol acte de demanda d'aquests drets. Podríem dir que la gent no és conscient de la llengua com a dret. Les polítiques nacionals d'«una llengua, una nació» estan tan profundament inserides en la mentalitat de la gent que aquesta no demana drets d'aquest tipus. És el cas d'Israel, on es va introduir la ideologia hebrea sense gairebé cap resistència, tot i que la majoria de la gent no podia satisfer aquestes demandes, especialment aquells qui no havien passat per un sistema educatiu que tingués aquesta llengua com a llengua de l'ensenyament. Cap de les injustícies esmentades fins ara no obté cap resposta en nom del Govern o de grups de drets humans.

Pel que fa als cartells que reproduïm en fotografia, resulta estrany que, a la imatge 1, el cartell que assenyalava una comissaria estigui escrit només en hebreu, quan s'espera que aquesta comissaria doni servei a població d'orígens diversos.

El mateix passa a la imatge 2: el nom del carrer és «l'estat jueu», i deixa així ben clar qui pertany a aquí i qui no hi pertany.

FOTOGRAFIA 1. Rètol dels horaris d'una comissaria de policia de Jerusalem.

FOTOGRAFIA 2. Placa de carrer a la vila de Hertzeliya: carrer de l'Estat jueu.

També és estrany, a la imatge 3, que el cartell d'advertència als conductors de bloqueig a la carretera i la recomanació de conducció lenta estigui escrit només en hebreu, quan hi ha parlants d'àrab que viuen en aquest veïnat.

FOTOGRAFIA 3. Senyal d'advertiment de reducció de velocitat només en hebreu (rètol superior).

Igualment, és evident que el cartell en hebreu d'una companyia de telecomunicacions en una ciutat àrab acompanyat només de la bandera israeliana pretén transmetre un missatge diferent del nom de la companyia.

FOTOGRAFIA 4. Logotip de la companyia de telecomunicacions Bezeq, en una vila àrab, en hebreu.

CONCLUSIÓ

En aquesta presentació hem intentat explicar l'ús de la llengua hebrea com a eina per a la creació d'una identitat grupal. La llengua hebrea s'ha reactivat i és la llengua principal de la nació i una llengua franca entre la majoria dels residents, tant jueus com àrabs i immigrants. La intenció de la presentació no era jutjar si l'acte de fer servir una llengua com a eina principal és correcte o no; la societat israeliana està dividida de moltes maneres, no és tan homogènia com pensaven alguns dels qui van introduir la llengua hebrea. La societat està dividida en un seguit d'àmbits religiosos, polítics, ètnics, econòmics i culturals. La intenció d'aquesta presentació ha estat mostrar alguns destrets i dificultats del fet d'usar la llengua amb aquests propòsits. Fins i tot si l'empresa hagués estat reeixida i n'hagués emergit una societat homogènia cohesionada, l'ús de la llengua amb aquests propòsits té un cost seriós. Canviar de llengua, esborrar la llengua d'algú per una altra a la meitat de la vida demana forts sacrificis i té conseqüències severes per a la gent en el nivell individual. La naturalesa de la ideologia passa per alt el preu que paguen els individus. En el meu treball actual estic examinant per mitjà d'històries individuals d'immigrants, àrabs i grups d'«altres» els sacrificis específics que paguen per aquestes ideologies. Els autors i planificadors de la política lingüística, quan dissenyen noves polítiques lingüístiques conduïts per factors i motius de primera importància, no han d'oblidar les persones individuals, aquells que poden tenir algun benefici, però generalment les pèrdues acompanyen aquests intents de creació d'identitats nacionals col·lectives. Caldria considerar possiblement com a millors estratègies per a aconseguir aquests objectius altres maneres més locals de dissenyar ideologies lingüístiques. És difícil veure les connexions amb la identitat mediterrània i respondre a la pregunta de si existeix o no; però

una resposta pot ser que la tolerància i l'acceptació d'allò diferent, del pluralisme i d'altres qüestions relatives a la gran diversitat de la gent que viu a les costes del Mediterrani hauria de ser una manera de crear identitats comunes, visqui la gent a les costes d'Europa, de l'Orient Mitjà o de l'Àfrica del Nord.

BIBLIOGRAFIA

- ABU GHAZALEH (MAHAJNEH), M. (2009). *Attitudes towards Arabic, Hebrew and English Languages among Arab Students at the University*. Tesi presentada per al Màster en Humanitats de la Universitat de Tel-Aviv. [En hebreu]
- AMARA, M.; MARI, A. (2002). *Language Education Policy: The Arab Minority in Israel*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishing.
- BEKERMAN, T. (2005). «Complex contexts and ideologies: Bilingual education in conflict-ridden areas». *Journal of Language, Identity, and Education*, núm. 4 (1), p. 1-20.
- BEN RAFAEL, E. (1994). *Language, identity and social division: The case of Israel*. Oxford: Oxford University Press.
- BEN RAFAEL, E.; SHOHAMY, E.; AMARA, M.; TRUMPER-HECHT, N. (2004). *Linguistic landscape and multiculturalism: A Jewish-Arab comparative study*. Informes publicats pel Shtainmintz Center for Peace. Tel-Aviv: Tel Aviv University.
- (2006). «Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel». *International Journal of Multilingualism*, núm. 3 (1), p. 7-31.
- DONITSA-SCHMIDT, S.; INBAR, O.; SHOHAMY, E. (2004). «The effects of teaching spoken Arabic on students' attitudes and motivation in Israel». *Modern Language Journal*, núm. 88 (II), p. 217-228.
- HARRY, B. (1996). «The importance of the language continuum in Arabic multiglossia». A: ELGIBALI, A. (ed.). *Understanding Arabic*. El Caire: American University in Cairo Press, p. 69-90.
- MINISTERI D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORT D'ISRAEL (1995). *Policy for language education in Israel*. Jerusalem: Office of the Director-General. [En hebreu]
- SHOHAMY, E. (1994). «Issues of language planning in Israel: Language and ideology». A: LAMBERT, R. *Language Planning Around the World: Contexts and Systemic Change*. Washington DC: National Foreign Language Center, p. 131-142.
- (2006). *Language policy: Hidden agenda and new approaches*. Londres: Routledge.
- (2007). «Reinterpreting globalization in the multilingual contexts». *International Multilingual Research Journal* [Mahwah: Erlbaum], núm. 1 (2), p. 127-133.
- (2008). «At what cost? Methods of language revival and protection: Examples from Hebrew». A: KING, K.; SCHILLING-ESTES N.; FOGLE, L.; LOU, J.; SOUKUP, B. (ed.). *Sustaining linguistic diversity: Endangered and minority languages and language varieties*. Washington DC: Georgetown University Press, p. 205-218.
- (2010). «Cases of language policy resistance in Israel's centralized educational system». A: MENKEN, K.; GARCIA, O. *Negotiating language policies in schools*. Londres: Routledge, p. 182-197.
- SHOHAMY, E.; DONITSA-SCHMIDT, S. (1998). *Jews vs. Arabs: Language attitudes and stereotypes*. Informes presentats per al Steinmetz Center for Peace. Tel-Aviv: University of Tel Aviv.

- SHOHAMY, E.; INBAR, O. (2006). *The teaching of EFL in the first grade: EFL teachers versus homeroom teachers*. Jerusalem: Ministeri d'Educació d'Israel. [En hebreu]
- SHOHAMY, E.; KANZA, T. (2009). «Language and citizenship in Israel». *Language Assessment Quarterly* [Londres: Routledge], núm. 6 (1), p. 83-87.
- SHOHAMY, E.; WAKSMAN, S. (2009). «Linguistic Landscape as an ecological arena: Modalities, meanings, negotiations, education». A: SHOHAMY, E.; GORTER, D. (ed.). *Linguistic landscape: Expanding the scenery*. Londres: Routledge, p. 313-331.
- SPOLSKY, B.; SHOHAMY, E. (1999). *The languages of Israel: Policy, ideology and practice*. Clevedon: Multilingual Matters.
- (2001). «Hebrew after a century of RLS efforts». A: FISHMAN, J. (ed.). *Can threatened languages be saved?* Clevedon: Multilingual Matters Ltd., p. 349-362.
- TRUMPER-HECHT, N. (2009). «Constructing national identity in mixed cities in Israel: Arabic on signs in the public space in Upper Nazareth». A: SHOHAMY, E.; GORTER, D. (ed.). *Linguistic landscape: Expanding the scenery*. Londres: Routledge, p. 253-269.
- YITZHAKI, D. (2008). *Minority language and language policy: The case of Arabic in Israel*. Tesi doctoral. Ramat Gan: Bar-Ilan University.